

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Υ Π Ο
ΑΘ. Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗ

Τὸ Ἴδρυμα Ἐθνικοῦ καὶ Θρησκευτικοῦ Προβληματισμοῦ ὀργάνωσε ἀπὸ 28-30 Νοεμβρίου 1997 στὰ πλαίσια τῶν «*Δημητρίων '97*» συμπόσιο μὲ θέμα *Χριστιανικὴ Μακεδονία – Ὁ Κόσμος τῆς Ὁρθοδοξίας στὴ Χερσόνησο τοῦ Αἴμου καὶ στὴν Καυκασία στὸ παρελθὸν καὶ στὸ παρὸν – Ὁ ρόλος τῆς Χριστιανικῆς Μακεδονίας*. Τὸ Συμπόσιο αὐτὸ ἐτέλεθ ὑπὸ τὴν Ὑπᾶτη αἰγίδα καὶ εὐλογία τῆς Α.Θ. Παναγιώτητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου, τῆς Α. Μακαριότητος τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ καὶ τοῦ Παναγιωτάτου Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης κ. Παντελεήμονος.

Ἡ πανηγυρικὴ συνεδρία τοῦ Συμποσίου ἔλαβε χώρα ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ καὶ προσκυνηματικοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τὸ ἑσπέρας τῆς Παρασκευῆς 28 Νοεμβρίου. Κατὰ τὴν συνεδρία αὐτὴν τοὺς συνέδρους καλωσόρισε ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἰδρύματος καθηγητῆς κ. Ἀθ. Α. Ἀγγελόπουλος, ποὺ ἀνέλυσε τὴν σημασία τῆς συγκλήσεως τοῦ Συμποσίου, μὲ τὴν παρουσία ξένων συνέδρων (ἀπὸ τὴν Βουλγαρία, τὴν Ρουμανία, τὴν Σερβία, τὴν Γεωργία) καὶ τὴν νέα πραγματικότητα ποὺ διαγράφεται μετὰ τὸ 1989 στὶς γειτονικὲς χώρες καὶ στὴν Καυκασία, ἀλλὰ καὶ τὸν ρόλο τῆς Ὁρθοδοξίας μὲ ἐπίκεντρο τὴν Θεσσαλονίκη καὶ τὴν Μακεδονία. Ἀκολούθως ἀνεγνώσθησαν μηνύματα τοῦ Οἰκουμ. Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου, τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν κ. Σεραφεῖμ, τοῦ Παναγ. Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης κ. Παντελεήμονος, τοῦ Ὑπουργοῦ Μακεδονίας - Θράκης κ. Φ. Πετσάλνικου· τοὺς συνέδρους χαιρέτισε ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν καθηγητῆς κ. Κ. Α. Βαβοῦσκος καὶ τέλος ὁ Δήμαρχος Θεσσαλονίκης καὶ πρόεδρος τῶν Δημητρίων κ. Κ. Κοσμόπουλος κήρυξε τὴν ἐναρξὴ τῶν ἐργασιῶν, ἀφοῦ προηγουμένως ἀνέλυσε τὴν σημασία τῆς Θεσσαλονίκης ὡς ἱστορικοῦ κέντρου τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τόνισε τὸν ρόλο τῆς, παλαιὰ καὶ σήμερα, γιὰ τὴν διάχυση τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας στὶς γειτονικὲς ὁμόδοξες χώρες.

Ὁ προσκεκλημένος διαπρεπῆς ἱεράρχης τῆς Σερβίας κ. Εἰρηναῖος Βυλονίε στὴν εἰσαγωγικὴ ἀνακοίνωσή του μίλησε γιὰ τὸν ρόλο τῆς Ὁρθοδοξίας στὸ παρελθὸν καὶ τὸ παρὸν γιὰ τοὺς Ὁρθοδόξους λαούς, ἀναζήτησε τὴν λογικὴ τῆς νέας τάξεως πραγμάτων ποὺ δημιουργήσε τὸ δράμα τοῦ γιουγκοσλαβικοῦ λαοῦ καὶ ἐξέφρασε τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία θὰ βοηθήσει τοὺς λαοὺς τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου νὰ βροῦν τὸν δρόμο τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἐλπίδας. Ἀκολούθησε ἡ ἀπονομὴ τῶν Μακεδονικῶν Ἀριστείων τοῦ Ἰδρύματος Ἐθνικοῦ καὶ Θρησκευτικοῦ Προβληματισμοῦ στὸν καθηγητὴ τῆς Ἱατρικῆς Σχολῆς κ. Ἄ. Τουρκαντώνη (ἀριστεῖον τάξεως θετικῶν Ἐπιστημῶν), στὸν ποιητὴ κ. Τ. Βαρβιτσιώτη (ἀριστεῖον τάξεως Γραμμάτων καὶ Καλῶν Τεχνῶν), στὸν δημοσιογράφου κ. Σπ. Ἀλεξίου (ἀριστεῖον τάξεως Ἠθικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν), στὸν διευθυντὴ Ὑπηρεσίας Διώξεως Ναρκωτικῶν Τελωνεῖου Κήπων κ. Στ. Τζώρα (ἀριστεῖον τάξεως Κοινωνικῆς Εὐποιΐας).

Στὴν συνέχεια οἱ σύνεδροι ξεναγήθηκαν ἀπὸ τὸν Πρωτοσύγκελλο π. Ἰωάννη Τασιᾶ, στὴν κρύπη - μαρτύριο τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καὶ προσκύνησαν τὸ μυρόβλητον ἱερὸ Λεῖψανο τοῦ Ἁγίου Δημητρίου· μετὰ τὸ τέλος τῆς προσκυνήσεως παρέστησαν στὴν νυκτερινὴ θεία λειτουργία.

Οἱ ἐργασίες τοῦ Συμποσίου συνεχίσθηκαν στὸ Ἀμφιθέατρο Δ' τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Α.Π.Θ. Στὴν πρώτη συνεδρία ὁ καθηγητὴς κ. Β. Σταυρίδης ἀσχολήθηκε μὲ τις σχέσεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας, σὲ σχέση μὲ τὴν Ὁρθόδοξη βουλγαρικὴ Κοινότητα τῆς Πόλης καὶ τόνισε τὴν πνευματικὴ ἐξουσία τοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ τῶν Βουλγάρων τῆς Πόλης. Ἀκολούθως, ὁ ἐρευνητὴς κ. Γ. Βελίτσκωφ παρουσίασε τὴν βουλγαρικὴ ἱστοριογραφία ποὺ ἀναφέρεται στὴν Βουλγαρικὴ Ἐξαρχία μὲ κριτικὴ ἀνάλυση τῶν σχετικῶν ἔργων, ἀγνώστων στοὺς Ἕλληνες ἐρευνητές. Ὁ πρωτοπρεσβύτερος καθηγητὴς κ. Ρ. Ρυζονίε παρουσίασε τὸ Μακεδονικὸ Ζήτημα ὅπως διαμορφώθηκε ἐκκλησιαστικῶς στὴν Γιουγκοσλαβία κατὰ τὴν περίοδο 1941-1997 τονίζοντας τὴν παρέμβαση τοῦ τιτοϊκοῦ καθεστώτος στὴν Ἐκκλησία τῆς Σερβίας γιὰ τὴν δημιουργία Ἐκκλησίας στὰ Σκόπια, τὴν ὁποία ἔθεσε στὰ πλαίσια τῶν σχεδίων του γιὰ τὴν ἀνακίνηση Μακεδονικοῦ Ζητήματος, αὐτοῦ δηλ. ποὺ δημιουργήθηκε μετὰ τὸ 1945. Ὁ διδάκτωρ - ἱστορικὸς κ. Μιχ. Τρίτος ἀσχολήθηκε μὲ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία στὸ Ἰλλυρικὸ καὶ τὴν Ἀλβανία, ἀπὸ τοὺς βυζαντινοὺς δηλ. χρόνους ὡς τοὺς καθ' ἡμᾶς καὶ ἰδιαίτερα κατὰ τὸν 20ο αἰῶνα. Τὴν Ὁρθοδοξία ὡς κέντρο ζωῆς τοῦ αὐτονόμου Μαυροβουνίου παρουσίασε στὴν εἰσήγησή του ὁ πανεπιστημιακὸς κ. Ε.

Κεκριδής που με βάση αρχειακές πηγές εξέτασε τὸν βασικὸ θεσμὸ τοῦ αὐτονόμου αὐτοῦ κρατιδίου που ἦταν ἡ Ὁρθοδοξία κατὰ τὴν περίοδο τῆς αὐτονομίας του.

Σὲ πεντάλεπτες παρεμβάσεις τους οἱ νέοι μεταπτυχιακοὶ ἐρευνητὲς κ.κ. Μ. Παπαδημητρίου, Γ. Λόης, Β. Μιχαλόπουλος, Π. Τζουμέρκας παρουσίασαν τοὺς καρποὺς τῶν ἐρευνῶν τους γιὰ τὴν ἀλληλογραφία Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Σερβίας (1902-1904), τὸ Μακεδονικὸ Ζήτημα ἐπὶ μητροπολίτου Σκοπιῶν Ἰωσήφ καὶ τὸν ρόλο τοῦ Κ.Κ.Γ., τὶς ἐνεστῶσες σχέσεις Οἴκουμ. Πατριαρχείου καὶ Πατριαρχείου Γεωργίας, τὴν συμβολὴ τοῦ μητροπολίτου Κίτρους Βαρνάβα Τζωρτζάτου (1954-1985) στὴν ἀναθέμανση τῶν σχέσεων τῶν Ἐκκλησιῶν Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας. Τέλος ὁ καθηγητὴς κ. Ἀθ. Ἀγγελόπουλος στὴν παρέμβασή του ἐξέθεσε τὴν συμβολὴ τοῦ Παναγιωτάτου Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης κ. Παντελήμονος στὴν προώθηση τῶν διορθοδόξων σχέσεων στὴν Χερσονήσο τοῦ Αἴμου.

Ὁ καθηγητὴς κ. Ἀντ. Παπαδόπουλος ἔδειξε στὴν εἰσήγησή του τὴν σημασία τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἁγίου Δημητρίου στὸν σλαβικὸ κόσμο, διδασκαλία που δείχνει τὸν σεβασμὸ καὶ τὴν τιμὴ πρὸς τὸν πολιούχο τῆς Θεσσαλονίκης μετὰ τὸν ἐκχριστιανισμὸ τῶν γειτονικῶν λαῶν. Οἱ Τ. καὶ D. Imrenyi, ἀπὸ τὴν Οὐγγαρία, ἔθιξαν τὸ θέμα τῶν βυζαντινοουγγρικῶν σχέσεων μέσω ὅμως τῆς θεολογικῆς καὶ πνευματικῆς κατηχήσεως καὶ ἐπιδράσεως, τὴν ὁποία ἄσκησε ἡ Ὁρθόδοξη Ρωσικὴ Ἐκκλησία που εἶχε τὴν ἀφετηρία της στὴν διδασκαλία στὴν Ἀνατολικὴ Πατερικὴ Θεολογία.

Ἡ καθηγήτρια κ. Σ. Ζιώγου - Καραστεργίου μίλησε γιὰ τὸν ρόλο τοῦ Οἴκουμ. Πατριαρχείου στὴν ἐκπαίδευση τῶν ὀρθοδόξων λαῶν, ἀλλὰ καὶ στὴν στάση, τὴν ὁποία κρατοῦσε ἡ Ὑψηλὴ Πύλη κατὰ τὸν 19ο αἰ., ἐφ' ὅσον αὐτὴ διαπίστωνε ὅτι μέσω τῆς παιδείας οἱ μὲν λαοὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου ἐπεδίωκαν τὴν ἐθνικὴ χειραφέτησή τους, τὸ δὲ Πατριαρχεῖο τὴν ἐνίσχυση τῆς πίστεώς τους. Ὁ ἱστορικὸς συγγραφεὺς κ. Κ. Χολέβας, μὲ ἀφορμὴ τὴν πρόσφατη ἀνάλυση τοῦ S. Haddington περὶ τοῦ φόβου τῆς Δύσεως ὅτι ὁ κίνδυνος γι' αὐτὴν θὰ προέλθει ἀπὸ τὴν Ὁρθοδοξία καὶ τὸ Ἰσλάμ, ἐξέτασε τὴν βασιμότητα ἐνὸς τέτοιου φόβου, ἔδειξε τὴν στόχευση τῶν θεωριῶν αὐτῶν καὶ ἐπέμεινε ὅτι ὁ κόσμος τῆς Ὁρθοδοξίας θὰ διαδραματίσει σημαντικὸ ρόλο στὴν Εὐρώπη τοῦ 21ου αἰ. Ὁ δημοσιογράφος κ. Γρηγ. Καλοκαιρινὸς παρουσίασε τὶς σκέψεις του καὶ τὶς ἐμπειρίες του, ἀλλὰ καὶ τὶς προτάσεις του γιὰ τὴν ὀρθὴ ἐνημέρωση τῶν συγχρόνων πολιτῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου γιὰ τὴν πολιτικὴ καὶ πολιτισμικὴ τους πορεία

ἐν ᾧψει τοῦ 21ου αἰ.: διαλέξεις, συνέδρια, ἐκκλαίκευση ἐκκλησιολογικῶν κειμένων, ἐκκλαίκευση τοῦ βάθους τῆς ἀντιθέσεως Ἀνατολῆς Δύσεως στὴν ἱστορικὴ διαχρονία, προβολὴ τῆς σημασίας τοῦ ἔντυπου πολιτικοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ λόγου εἶναι μερικοὶ ἀπὸ τοὺς παράγοντες τῆς ὀρθῆς ἐνημερώσεως. Ὁ Ρουμάνος κληρικὸς διδάκτωρ Θεολογίας κ. Κυπριανὸς Spyridon μίλησε γιὰ τὴν συμβολὴ τῶν Μακεδόνων ἀποδήμων κατὰ τὸν 16ο-19ο αἰ. σὲ θέματα πολιτισμοῦ στὴν χώρα του παρουσιάζοντας ἓνα πλῆθος Μακεδόνων λογίων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, λογίων ἐμπόρων καὶ ἰατρῶν ποὺ ἀνέπτυξαν ἀξιόλογη δράση στὶς ἡγεμονικὲς αὐλές, στὶς πριγκηπικὲς ἀκαδημίες, στὶς μονὲς καὶ τὰ μετόχια καὶ οἱ ὅποιοι συνδέθηκαν μὲ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς καὶ πολιτικούς ἄρχοντες τῶν Ρουμάνων καὶ διοχέτευσαν τὸν Ἑλληνορθόδοξο πολιτισμό. Ὁ καθηγητὴς κ. Χαράλ. Παπαστάθης παρουσίασε τὴν σπουδαιότητα τῆς Κυριλλομεθοδιανῆς ἀποστολῆς στοὺς σλαβικούς λαοὺς καὶ στὸν δικαϊκὸ τομέα γιὰ τὴν κοινωνικὴ συγκρότησή τους καὶ ἔδειξε, μὲ βάση τὶς πηγές καὶ τὰ ἄλλα ἔργα τῶν δύο ἐπιφανῶν Θεσσαλονικέων ἀγίων, ὅτι τὸ νομικὸ ἔργο Ζακὸν ποὺ ἐπηρέασε πολλαπλῶς τὸ δίκαιο τῶν σλαβικῶν λαῶν ἐγράφη ἀπὸ τὸν Μεθόδιο, τὸν ὁποῖο καὶ θεωρεῖ νομοθέτη τῶν Σλάβων. Ὁ καθηγητὴς κ. Θ. Γιάγκου ἀσχολήθηκε μὲ ἓνα πολὺ ἐνδιαφέρον κείμενο τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου, τὸ Τυπικὸ τοῦ Πακουριανοῦ, ἰδρυτοῦ τῆς Μονῆς Πετριτσινοτίσης, γνωστῆς ὡς Μπατοκόβου στὴν Ἀνατ. Ρωμυλία, ἀναζητώντας τὰ ἐκκλησιολογικὰ ζητήματα ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὴν μελέτη του, δοθέντος ὅτι σ' αὐτὸ ἐμπλέκονται Ἑλλήνες καὶ Ἰβήρες ὀρθόδοξοι μοναχοί.

Ἡ ἀπογευματινὴ συνεδρία τῆς ἰδίας ἡμέρας (Σάββατο 29 Νοεμβρίου) ἦταν ἀφιερωμένη στὴν Τέχνη. Ὁ καθηγ. κ. Κ. Χαραλαμπίδης τόνισε τὴν σημασία τῆς παλαιοχριστιανικῆς Θεσσαλονίκης ὡς καλλιτεχνικοῦ κέντρου τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου παρουσιάζοντας τὴν μοναδικότητα τῶν ψηφιδωτῶν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῆς Rotonda. Ὁ ἱστορικὸς τῆς Τέχνης κ. Ε. Κυριακούδης ἔδειξε τὶς ἐπιδράσεις ποὺ ἄσκησαν καθ' ὅλην τὴν βυζαντινὴν περίοδο ἡ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ ἡ ζωγραφικὴ τῶν ναῶν τῆς Θεσσαλονίκης στὴν Χερσόνησο τοῦ Αἴμου καὶ ἰδίως στὴν Σερβία, ὅπου καὶ σήμερον σώζονται μνημεῖα ποὺ φιλοτέχνησαν Θεσσαλονικεῖς τεχνίτες καὶ μαθητὲς τους μὲ πρότυπα ναοὺς τῆς Θεσσαλονίκης. Ὁ κ. Μ. Berize, ἀπὸ τὴν Γεωργία, κλασσικὸς φιλόλογος καὶ ἱστορικὸς τῆς τέχνης, παρουσίασε τὴν τεχνοτροπία τοῦ περιτέχνου καλύμματος τοῦ Εὐαγγελίου τῆς Μ. Ἰβήρων, ποὺ δώρισε στὴν Μονὴ ὁ λόγιος μητροπολίτης Saquarize στὶς ἀρχὲς τοῦ 16ου αἰ. Ὁ ἱστορικὸς τῆς Τέχνης κ. Θ. Σέμογλου μίλησε γιὰ τὸν παραδοσιακὸ

εἰκονογραφικὸ χαρακτήρα παραλλήλων ἀγιορειτικῆς καὶ ρωσικῆς τέχνης τὸν 14ο αἰ. ἀναφερθεῖς εἰδικότερα στὸν ἐξωνάρθηκα τῆς Ἰ. Μ. Βατοπεδίου.

Στὴν πεντάλεπτη παρέμβασή του ὁ καθηγ. κ. Μ. Παπανικολάου μίλησε γιὰ τὴν σημασία τοῦ ναοῦ τοῦ Σωτήρος τῆς Ἑλληνορθόδοξης κοινότητος τοῦ Μονάχου τῆς Βαυαρίας, ὁ ὁποῖος ἀπετέλεσε, περὶ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰ., κέντρο πνευματικὸ ὄχι μόνον τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ τῶν Σλάβων (ιδίως Ρώσων) Ὁρθοδόξων.

Μετὰ τὴν λήξη τῆς συνεδρίας ὁ καθηγ. κ. Ἀθ. Α. Ἀγγελόπουλος, ξενάγησε τοὺς συνέδρους στὶς δύο καλλιτεχνικὰς ἐκθέσεις τοῦ Ἰδρύματος ποὺ λειτουργοῦσαν σὲ παρακείμενη αἴθουσα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς. Ἡ πρώτη εἶχε ὡς θέμα Σφραγίδες, ἐκκλησιᾶς καὶ πνευματικὰ καταστήματα τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τοῦ Γένους στὴν Κωνσταντινούπολη ποὺ εἶχαν ἀποτυπωθεῖ ἀπὸ τὸν κ. Δ. Λεῖνα σὲ γρανίτη μὲ βάση τὸ βιβλίον τῶν Ἀκύλα καὶ Ἰόλης Μήλλα, *Σφραγίδες τῆς Κων/πόλεως*. Ἡ δευτέρα, φωτογραφικὴ αὐτῆ, εἶχε ὡς θέμα τῆς τὰ ἀρχαιότερα ἑλληνικὰ παλαίτυπα βιβλιοθηκῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου μὲ ἀντιπροσωπευτικὰ δείγματα τοῦ εἴδους ἀπὸ τὴν Πατριαρχικὴ Βιβλιοθήκη Κωνσταντινουπόλεως, τὴν Βιβλιοθήκη τῆς Ἰ. Μ. Κουτλουμουσίου, τὴν Βιβλιοθήκη τῆς Ἰ. Μ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου στὴν Πάτμο καὶ τὴν Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη τῆς Βουδαπέστης τὴν ἐπιστημονικὴ τεκμηρίωση τῆς ἐκθέσεως εἶχε ὁ κ. Ἀθ. Ε. Καραθανάσης καὶ τὴν καλλιτεχνικὴ ὁ κ. Μιχ. Μαργδᾶς. Τὸ Ἰδρυμα Φ. Κωστοπούλου ἐπιχορήγησε τὴν πρώτη ἐκθεση, τὴν ὁποία προλόγισε ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ Ἰδρύματος κ. Δ. Κατσίκης.

Δύο καλαίσθητοι ὁδηγοὶ τῶν ἐκθέσεων αὐτῶν συμπλήρωναν τὸν χαρακτήρα τοὺς καὶ ἐξηγοῦσαν στὸν ἐπισκέπτη τὰ καθέκαστα τῶν ἐκτιθεμένων.

Ἡ συνεδρία τῆς Κυριακῆς 30 Νοεμβρίου ἦταν ἀφιερωμένη στὸ Ἅγιον Ὄρος. Ὁ πρῶτος εἰσηγητὴς κ. Ἀναστ. Μαρίνος, Ἀντιπρόεδρος τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας, χαρακτήρισε τὸ Ἅγιον Ὄρος ὡς σύμβολο τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τόνισε τὴν ἰδιαίτερη σημασία του γιὰ τὴν Ἑλλάδα ὡς μέλους τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνώσεως ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν Χερσονήσο τοῦ Αἴμου ὁ ὁμιλητὴς ἐπεσήμανε ὅτι τὸ Ἅγιον Ὄρος διατήρησε καὶ θὰ διατηρεῖ τὸν οἰκουμενικὸ του χαρακτήρα, γιὰ τὸν ὁποῖο ἐγγυᾶται τόσον ἡ ἑλληνορθόδοξη φυσιολογία του μὲ τὸν ὑπερφυλετικὸν χαρακτήρα του, ὅσον καὶ ἡ ὑπερφυλετικὴ ἰδιοσυστασία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ὁ ἱστορικὸς κ. Γ. Γκαβαρδίνας, Δρ. Θ. παρουσίασε τοὺς Κανονισμοὺς λειτουργίας τῆς Ἀδελφότητος τῶν Ρωσικῶν μονῶν (κελλίων) στὸν Ἄθω, τῶν ἐτῶν 1896 καὶ 1907, ποὺ

ἐμπνέονταν ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ Πανσλαβισμού καὶ τοῦ Ἐθνοφυλετισμοῦ καὶ ἐπομένως στόχευαν στὸν ἐκρωσσιζμὸ τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Ὁ ἐρευνητὴς τοῦ Κέντρου Βυζαντινῶν Ἑρευνῶν τοῦ Α.Π.Θ. κ. Συμεὼν Πασχαλίδης παρουσίασε μαρτυρίες ἀγιολογικῶν κειμένων γιὰ τὶς μονὲς Γάνου, Παπιγκίου καὶ Πανονίων ποὺ ὑπῆρξαν κέντρα τοῦ Ἡσυχασμοῦ καὶ τῶν ὁποίων οἱ μοναχοὶ μετέφεραν τὸ πνεῦμα αὐτὸ στοὺς γειτονικοὺς σλαβικοὺς λαοὺς.

Ὁ Σερβοβόσνιος μεταπτυχιακὸς ἐρευνητὴς κ. M. Sailovic ἀσχολήθηκε μὲ τὰ ὀκτακόσια χρόνια τῆς Ἱ. Μονῆς Χιλανδαρίου καὶ τὴν συμβολὴ τῆς Ὁρθοδοξίας στὴν Σερβία τῶν Νεμανιδῶν, ἐνῶ ὁ Ρουμάνος ἐρευνητὴς π. Ἰωάννης Moldoveanu ἀναζήτησε τὶς σχέσεις τῶν Ρουμάνων μὲ τὸ Ἅγιον Ὁρος: παρουσία ἀγιορειτῶν μοναχῶν, δωρεὲς ἡγεμόνων σ' αὐτό, ἐθνικοποίηση κτημάτων τοῦ Ἁγίου Ὁρους ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρο Κούζα (1862-3).

Ὁ π. Παῖσιος, τῆς μονῆς Κουτλουμουσίου, ἐξέτασε εἰδικότερα τὶς σχέσεις τῆς μονῆς του μὲ τὶς ρουμανικὲς χώρες ἀπὸ τὸν 14ο-19ο αἰ. ἐπισημαίνοντας τὴν παρουσία Κουτλουμουσιανῶν στὶς ρουμανικὲς χώρες, ἀλλὰ καὶ «βλάχων» στὴν μονὴ μὲ ἀρνητικὰ καὶ θετικὰ κυρίως ἀποτελέσματα γιὰ τοὺς Ρουμάνους ἀπὸ τὴν σχέση αὐτή. Σὲ σύντομη παρέμβασή του ὁ ὑπογραφόμενος παρουσίασε τὴν διαχρονικὴ συμβολὴ τοῦ Ἁγίου Ὁρους στὴν πνευματικὴ ζωὴ τῶν ρουμανικῶν χωρῶν (κυκλοφορία χειρογράφων καὶ ἐντύπων, συνεργασία στὰ τυπογραφεῖα, πυκνὴ παρουσία ἀγιορειτῶν στὰ μετόχιά τους στὴν Ρουμανία, διδασκαλία κ.λπ.). Ὁ αὐτὸς συνόψισε, μαζὶ μὲ τὸν Πρόεδρο τοῦ Συμποσίου καθηγ. κ. Ἄ. Ἀγγελόπουλο, τὰ συμπεράσματα τοῦ Συμποσίου αὐτοῦ, ποὺ ἔδειξε τὸν καταλυτικὸ ρόλο τῆς Μακεδονίας, τῆς Θεσσαλονίκης, τοῦ Ἁγίου Ὁρους στὴν διαμόρφωση τῆς θρησκευτικῆς καὶ πολιτιστικῆς συνειδήσεως τῶν σλαβικῶν λαῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνάγκη περαιτέρω ἔρευνας γιὰ τὴν μελέτη τῆς συμβολῆς τῆς Χριστιανικῆς Μακεδονίας στὴν ἐξέλιξη τῆς Ὁρθοδοξίας στὶς χώρες τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου καὶ τὴν Ὑπερκαυκασία.